

Předmět a vymezení didaktiky jako jedné z pedagogických disciplín

Autor: Lenka Hloušková

Průvodce studiem

Obsahem tohoto modulu je pojetí didaktiky jako jedné z klíčových pedagogických disciplín. Obsahem je rovněž základní vymezení a charakteristika předmětu didaktiky.

Seznámíte se s pojmy didaktika, předmět didaktiky, vyučování, vzdělávání.

Po prostudování textu a relevantních dokumentů byste se měli orientovat v tom, co je předmětem didaktiky jako jedné z pedagogických disciplín a v čem může být užitečná pro učitele.

Studium samotného textu modulu vám zabere asi 15 minut/hodin.

Didaktika je považována za stěžejní pedagogickou disciplínu a tradičně je jí prisuzován velký význam zejména ve vztahu ke školnímu vzdělávání. Didaktická tradice, která se utváří od 17. století, vymezuje didaktiku **jako teorii vyučování a umění vyučovat** (Komenský, Herbart, Lindner, Chlup). V duchu této tradice je didaktika považována za disciplínu, od které se očekávají „návod“y, jak nejlépe vyučovat. Tento proud vymezování didaktiky stojí na předpokladu, že lze najít spolehlivý způsob, „aby všeska mládež obojího pohlaví, nezanedbávajíc nikde nikoho, mohla býti vzdělávána ... stručně, příjemně a důkladně“ (Komenský, 1958, s. 41).

Druhý proud ve vymezování didaktiky, který nabývá na významu od konce 19. století, vymezuje didaktiku **jako teorii vzdělávání** (Willmann, Klafki). Tento proud „slibuje“, že didaktika přinese poznání o tom, co je obsahem vzdělání, a jak ho lze „přenášet“ na žáka. Obsah vzdělávání představuje specifickou kulturně-sociální hodnotu a osvojení obsahu dokáže ovlivnit vnitřní život jedince.

Třetí a z časového hlediska nedávný proud ve vymezení didaktiky (epizodicky sílí v průběhu 20. století) chápe didaktiku **jako teorii učení, která napomáhá rozvoji člověka** (Uher, Velinský, Bruner). Dá se říci, že tento proud ve vymezení didaktiky stojí na pomezí pedagogiky a psychologie a v současné době nabývá podoby samostatné disciplíny – psychodidaktiky. Psychodidaktika přináší poznání o tom, jak se lidé učení a nabízí vysvětlení, jak modifikovat procesy vyučování a vzdělávání, aby probíhalo učení.

V současné době převažuje vymezení didaktiky **jako teorie vyučování a vzdělávání** (např. Skalková, 1999, Kalous a kol., 2002, Nelešovská, Spáčilová, 2005). Jedná se o disciplínu, která se snaží přinášet empiricky podložené odpovědi na téma: **cílů a účelů** vyučování a vzdělávání, **obsahu** vyučování a vzdělávání, **prostředků** (metody, formy, didaktické principy, materiální prostředky aj.), které podporují vyučování a vzdělávání. Aktuálně nabývají na významu i otázky **řízení vyučování a vzdělávání** (projektování, realizace a hodnocení výsledků vyučování a vzdělávání). Samozřejmě že není opomíjena ani otázka, co je to **vyučování a vzdělávání**, a jakých podob tyto procesy nabývají v různých prostředích.

Nyní se zaměříme na to, co je považováno za vyučování a vzdělávání. Tyto dva základní pojmy nejsou jednoznačně vymežovány (Průcha a kol., 1998). Pojem **vyučování** bývá v didaktických teoriích relativně stabilně vymežovaný jako **činnosti učitele**, které učitel realizuje v souvislosti s průběhem výuky. S vymezením pojmu vzdělávání jste se už setkali v předcházející části textu. Vzdělávání jako záměrné a organizované osvojování vědomostí, dovedností a postojů je ale z hlediska didaktiky velmi obecné. Dá se říci, že v oblasti didaktiky jsou akceptována dvě vymezení pojmu vzdělávání. Vzdělávání bývá vymežováno jako proces, který **zahrnuje proces učení** na straně žáka a na straně učitelů zahrnuje **činnosti**, které podporují proces učení, a které vedou k rozvoji žáka. Další význam pojmu vzdělávání je spojen s kurikulem, tj. s tím, co je široce chápaným obsahem vzdělávání. Vzdělávání v tomto vymezení představuje **plánování, realizaci a evaluaci** kurikula.

Závěrem můžeme říci, že didaktika ve svém historickém vývoji přinesla celou řadu odpovědí na otázky: co je to vyučování, jak vyučování probíhá, co jej ovlivňuje a s jakými procesy souvisí. Každá z odpovědí je však zatížena nejen dobovým diskurzem, ale i určitými východisky, odlišnými představami o „správné“ metodologii a v neposlední řadě i normativním hodnocením toho, co lze považovat za „správné“, „prospěšné“, „efektivní“ apod. Proto v didaktice nenajdeme jednu (případně několik) obecně přijímaných teorií či optimálních způsobů vyučování a vzdělávání, ale záleží na každém z Vás, jestli se necháte inspirovat rozmanitostí teorií a modelů vyučování, a pokusíte si utvořit vlastní pojetí výuky.

Kontrolní úkoly

1. Čím konkrétně může být pro Vás didaktika užitečná? Sepište si svoje nápady a rozřídte je do skupin podle jednotlivých vymezení didaktiky.

Poznámka: Vyřešením úkolů se připravujete nejenom na výkon svého (budoucího) povolání, ale tyto úkoly mohou být také součástí zkoušek (přesněji otázek) v rámci Vašeho studia.

Otázky

1. Čím se zabývá současná didaktika?

Poznámka: Zodpovězením uvedených otázek se připravujete nejenom na výkon svého (budoucího) povolání, ale tyto otázky budou také součástí zkoušek v rámci Vašeho studia.

Použitá literatura

- KALOUS, Zdeněk, OBST, Otto a kol. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. s. 17-42.
- KOMENSKÝ, Jan Amos. *Velká didaktika*. In Vybrané spisy Jana Amose Komenského, svazek I. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 41-281.
- NELEŠOVSKÁ, Alena, SPÁČILOVÁ, Hana. *Didaktika primární školy*. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2005, s. 7-12. 80-244-1236-5.
- PETLÁK, Erich. *Všeobecná didaktika*. Bratislava: IRIS, 2004. s. 10-34. ISBN 80-89018-64-5.
- PRŮCHA, Jan, Walterová, Eliška, MAREŠ Jiří. *Pedagogický slovník*. 2. rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 1998, 328 s. ISBN 80-7178-252-1.
- PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál, 2000, 269 s. ISBN 80-7178-399-4.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha: ISV nakladatelství, 1999. s. 13-23. ISBN 80-85866-33-1.